

P. HENRI BOULAD SJ

A KERESZTÉNY ISTEN MISZTÉRIUMA ÉS AZ ISZLÁM

A keresztény Isten megbotránkoztatja az iszlámot. Az iszlámnak a kereszténység három központi misztériumával van problémája, ezek: a Szentháromság, a megtestesülés és a Feltámadás misztériuma. Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag a lényeggel kapcsolatban van egyfajta visszautasítás, értetlenség. A kereszténység és az iszlám közötti vita lényegében megegyezik a kereszténység és a judaizmus közötti vitával. Jézus üzenetét elvette korának zsidósága. Felfedezhetjük, hogy ma az iszlám a judaizmus egyfajta továbbélése. A kereszténység eredetileg két irányzatra oszlott: az egyik Szent Jakab útmutatása, akit az Úr testvérének hívtak, mert kétségtelenül rokona volt Jézusnak. A másik irányzat Szent Pált követte. Ez a két irányzat összeütközésbe került egymással a kereszténység hajnalán. Az első irányzat, a zsidó-keresztény, azt akarta, hogy minden Krisztus hívő szó szerint kövesse a mózesi törvényeket, megmaradva a krisztusi hitben, de követve az ószövetségi előírásokat, különösen a körülmetélést. A másik, a páli kereszténység, azt kívánta, hogy a hívek hagyják el a mózesi törvényeket, és egyedül a krisztusi hithez kötődjenek. Ezt az áramlatot Szent Pál két alapvető levelében fejti ki: a rómaiakhoz és a galatákhöz írott levélben. Ennek az összeütközésnek a feloldására hívták össze az első keresztény zsinatot: a jeruzsálemi zsinatot, amelyen végül Szent Péter a páli irányzat mellett döntött, de jóváhagyva Jakabot is. A jakabi irányzat Jeruzsálemre koncentrált, a páli pedig Antióchiára, ahol először nevezték keresztényeknek Jézus követőit. A páli kereszténység mindenütt elterjedt és óriási jelentőségre tett szert, a zsidó-keresztény pedig marginalizálódott, egyrészt a páli egyház által, másrészt a zsinagóga, tehát a zsidóság által. És ezek a zsidó-keresztények elvándoroltak Arábia (ma Szaúd-Arábia) felé, amely Mohamedet is befolyásolta, aki így nem a nyugati kereszténységgel találkozott, hanem a Jakab féle különleges judaista irányzattal, az úgynevezett nazarénus kereszténységgel. Innen származnak a Korán és az iszlám zsidó vonásai, mindazzal az alapvető visszautasítással és elvetéssel, amelyet a kereszténységgel szemben tanúsított.

Hans Krüg „Kereszténység és a világ vallásai” című könyvében több oldalon keresztül taglalja azt, hogy az iszlám tulajdonképpen a zsidó-keresztény kereszténység túlélése. Ez a bevezető segít megérteni azt, hogy az iszlám miért veti el a kereszténység e három alapvető dogmáját. Nézzük az elsőt: a Szentháromságot. A Szentháromság egy Isten három személyben, amit az iszlám visszautasít. Az iszlám szó szerint egyistenhívő: az Isten egy és egyedül van és egy személyű. „La ila il Allah” azt jelenti, hogy csak Isten Isten. Egy 18. századi filozófus ezt az Istent a világ örök aggregényének nevezte. Egy nap együtt voltam Alexandriában a Szent Márk iskola tanáraival, akik közül többen muzulmánok. A Szentháromságról beszéltem nekik. Az egyik tanár megkérdezte tőlem, egyetért-e azzal, hogy egy az Isten. Azt válaszoltam, hogy igen, az

Isten egy, de nincsen egyedül. Hát az meg hogy lehet – csodálkozott a tanár. – Az egy az egyetlen – és nem értette.

Ebben benne rejlik egy kicsit a kereszténység és az iszlám vitája. Mindkettő elismeri, hogy egy az Isten, de az egységről alkotott elképzelésük eltérő: az iszlámban ez magányosságot jelent, a kereszténységben közösséget. Tudjuk, hogy az iszlám elveti a Szentháromságot, mert félreérti. Az iszlámban a Szentháromság: Isten, Mária és Jézus. Ezt teljesen meg lehet magyarázni, mert amikor azt mondjuk, hogy Mária Isten anyja, akkor ez fenntartja a félreértést, hiszen Isten eljegyezte Máriát, hogy létrehozza Jézust. A mi teológiai okoskodásunk meghaladja az értelmüket, egyébként a keresztények értelmét is meghaladja. Az iszlámban a Fiú létrejöttét Márián keresztül képzelik el. Tehát, amit mi Jézus test szerinti létrejöttének hívunk, számukra az a mód, ahogyan Isten létrehozta a Fiút. Nincsen különbségtétel. A Korán világosan kimondja, hogy az Isten nem nemz és nem nemzett. Tehát pontosítani kellene mind a muzulmánok mind a keresztények számára, hogy mit jelent a Szentháromság. Mert félreértés van, vagy inkább homály a Szentháromság dogmája körül, ami rejtély mind a keresztények, mind a muzulmánok többsége számára. Az egyik könyvemben van egy fejezet erről, ahol megpróbálok összefüggést találni a Szentháromság misztériumai között, és egy nap egy német férfi, aki a rádióban hallotta ezt, azt mondta, hogy életében először értette meg, hogy mit jelenthet a Szentháromság. Ezt a témát egy kis arab nyelvű könyvben is taglalom, amely a „Szentháromság logikája” címet viseli. Ez a könyv nagy hatást tett a déli keresztényekre és muzulmánokra is, akik feltették az internetre is.

Az Isten tökéletes, és mert tökéletes, szeretet, amely minden tökéletesség csúcsa. A szeretet kiáradást, másra irányultságot jelent, ami konfliktusba kerül az egyedüliséggel. Ez a probléma. Mi ez a másik, amit az Isten szeret? Ki ez a másik, akinek Isten odaadja magát? Az ember, a világ, az univerzum? Nem, mert az ember, a világ, az univerzum nem létezett mindig. Kell, hogy Isten öröktől fogva tudja élni az ő szeretetét abban az önmagából való kilépésben, amit a szeretet feltételez. Tehát az Istene belül kell, hogy létezzen ez a másikban létező kilépés önmagából, megőrizve az egységet. Az Isten tehát másság, párbeszéd, kilépés önmagából, miközben egy. Ez az egység pedig nem merev dolog, hanem a közösség egysége. Azt is mondhatnánk, hogy az iszlám és a keresztény Isten közötti különbség az, hogy külsőleg egységben van, de belül eltérnek egymástól: az iszlám az Istent kívülről egynek látja, a kereszténység belülről közösség és szeretet dinamizmusának látja. Más szóval az iszlám megmaradt az Ószövetség Istenképénél: Izrael Istenénél, a zsidó Istennél. A Jézus Krisztus által bemutatott Isten a benső Isten. Jézus, pontosabban Szent János, azt mondja evangéliumának első fejezetében, hogy „Istent soha senki sem látta: az egyszülött Fiú, aki az Atya kebelén van, ő nyilatkoztatta ki.” (Jn 1,18). Jézus fölemeli a fátylat Isten benső életéről. Vajon ugyanaz az Istenünk? Igen és nem. Igen, mert ugyanaz. Nem, mert eltérő módon érzékelik. És talán ebben rejlik a félreértés.

Vajon milyen módon tudunk beszélni, hogy tudjuk bemutatni a keresztény Istent a muzulmánoknak? Az „Ige” szón keresztül. A Korán is azt mondja, hogy Jézus Isten Igéje, ezt mondja Szent János is, ezt mondjuk mi is. Az Ige az, ami felfedi a bensőt. Márpedig a Koránban is megtaláljuk ezt az elnevezést Krisztussal kapcsolatban, hogy ő Isten Igéje. Az evangélium két kifejezést használ Jézussal kapcsolatban: Isten Igéje vagy Isten Fia. Amikor a muzulmánokkal beszélünk,

jobb kerülni a „Fiú” szót. Inkább az „Ige” szót tanácsos használni, mert a „Fiú” testi születésre utal, az „Ige” kifejezés pedig spirituális kiáradást jelöl. Tehát létezik egy ilyen nyitott út. Ezt a gondolatot a szufizmus is magáévá tette, ami az iszlám misztikus változata, amely nagyon messzire jutott ebben az irányban. A misztikus iszlám szerint Isten Igéje, Isten képe az ember, mint az Isten rejtett misztériumának teljes kifejezése. Nem csak, mint egyén, hanem az emberiség teljessége, a teljes, tökéletes ember. Olyannyira, hogy a misztika önmaga mélyén tudatára ébred, hogy Isten és ő egyek. Pontosan úgy, ahogy Szent Jánosnál, amikor Jézus azt mondja: „... az Atya és én egyek vagyunk”. Idézek egy írást a szufi misztika királyától, aki kétségkívül az iszlám legnagyobb misztikusa: „Attól a pillanattól kezdve, hogy ez a misztérium feltárult a szemed előtt, hogy te nem vagy más, mint Allah, tudni fogod, hogy te vagy önmagad célja, hogy nem kell megsemmisülnöd, hogy soha sem szüntél meg létezni. Allah minden attribútuma a te attribútumod. Ezért van megengedve annak, aki elérkezett a valósághoz, hogy azt mondja: én vagyok az igazi isteni, vagyis dicsőség nekem, hogy az én bizonyosságom nagy.” Ez nagyon erős kifejezés. A misztikus az önazonosságát Istennel fedezi fel. És amit ez a misztikus mond, megtaláljuk más muzulmán misztikusoknál is: „Dicsőség nekem, hogy milyen nagy vagyok. Elég vagyok magamnak. Az emberek bennem egy hasonlító lényt látnak. Ha látnának megjeleni engem attribútumaimmal a misztérium királyságában, meghalának elképedésükben.” Tehát a muzulmán misztikusok érzékelték az isteni másság misztériumát, de akit mi Fiúnak hívunk az számukra az ember, az emberiség. Ez egy út a kölcsönös megértés felé. De rögtön hozzá kell tennem, hogy a szufizmust elítéli a hivatalos iszlám. Egy másik érdekes út a teremtett vagy teremtetlen Korán kérdése. Az iszlám racionalistái számára a Korán teremtett, azaz történeti, időbeli, nem örök. A szigorú, ortodox felfogás szerint azonban a Korán az öröktől fogva létező teremtetlen Isten Igéje. Ebben az állítás rejlik, hogy az örök Isten mellett létezik az ő örök Igéje. Végső soron kicsit ugyanezt mondja a kereszténység is: „Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige” (Jn 1,1). Kezdetben Istennél volt, és az Ige testté lett. Alkalmazzuk ezt az iszlámra. Kezdetben volt az Isten és az ő teremtetlen Igéje nála volt, és ez az Ige, amely testté lett Jézusban, könyvvé lett a Koránban. Értik? A Jézusban megtestesült örök Ige egy könyvben megtestesült örök Ige. A muzulmánok ugyanolyan hódolattal vesznek körül egy könyvet, amit Koránnak hívnak, mint a keresztények a megtestesült örök Igét, akit Jézus Krisztusnak hívnak. Íme a különbségek a két vallás között és a lehetséges átjárók egymás megértéséhez. Ennyit a Szentháromság misztériumáról, amelyet még mélyebben is ki lehetne fejteni.

Térjünk most rá a második szempontra, a megtestesülésre. A megtestesülés, hogy Isten emberré lesz, botrány az iszlám számára. Mégpedig több okból. Az Isten örök, márpedig a megtestesülés időbeli Isten, behatárolva az időben, aki Augustus császár uralkodása alatt születik, Poncius Pilátus idejében meghal, harminchárom évesen. Egy emberi élet. Hogyan akarhatjuk, hogy az örök Isten időbeli Istenné tudjon válni? Történelmi Istenné. Ellentmondás. Második ellentmondás a végtelen Isten. Határok nélkül. A végtelen Isten végessé válik, korlátozottá. Magzat, gyermek, názáreti gyermek, hús-vér férfi, mint önök vagy én, alávetve az emberi körülményeknek. Ellentmondás.

Harmadik ellentmondás: a mindenható Isten, aki Jézus Krisztusban kiszolgáltatottá válik, önmagát megvédeni képtelen gyermekké, aki menekül Heródes király elől, aki elfogadja, hogy megköttözzék, elítéljék, keresztre

szögezzék. Hol az ereje? Hol a mindenhatósága? Hogyan fogadhatja el Isten ezt a fajta megsemmisülést, amit a megtestesülés képvisel? Azt gondolom, hogy az iszlám kulcsproblémája az Istenségéből kivetkőző Isten, aki lemond az Istenségéről, lemond a nagyságáról, lemond az erejéről, és megsemmisül. Ez nincs rendjén. Pedig pont ez a keresztény misztérium lényege. A keresztény Isten botránya. Az iszlám középpontjában az erő és a hatalom áll, ami nagyon közel áll az Ószövetség Istenségéhez, aki mennydörgésben, villámokban, földrengésben mutatkozik meg. Márpedig a keresztény Isten jele, ami születése óta létezik... Mi is Jézus Krisztus jele? Egy kisgyermek, aki a bölcsőben fekszik. Aha, szóval ez az Isten jele? Egy kisgyermek? Azon tűnődöm, hogy vajon a kereszténység megélte-e már ezt a forradalmat? Vajon a keresztények oda helyezik Istent, ahol van? Vajon a keresztények nem élnek-e még mindig az Ószövetségben? Vajon nem úgy képzelik-e el Istent, mint valami szuperhatalmat, ami mindent ural? Vajon a kereszténység felfedezte-e már a keresztény Istent, Jézus Krisztus Istent? Nagy kérdés. A kereszténység kopernikuszi fordulatot jelent a vallások történetében. És nem hiszem, hogy az összes keresztény, nem azt akarom mondani, hogy az Egyház, de mégis azt mondom: valóban tudatában van-e annak, hogy Isten pont az ellenkező helyen van, mint ahová mi helyeztük? Jézus Krisztus misztériuma és az evangélium radikális felfordulást jelent. 180 fokos fordulatot. Ami nem igazán vált még vérünké, hússá. Az egyház pedig sajnos fenntartja ezt a félreértést, fenntartja ezt az érzést bizonyos írásokkal. Például dicsőítéseink többsége így kezdődik: „Örök és mindenható Isten.” Jézus Krisztusban az Isten se nem örök, se nem mindenható, hanem időbeli és erőtlenséges. Izajás próféta látomása pedig, amely minden misében elhangzik a „Sanctus”-ban: „Szent, Szent, Szent az Úr a mindenség Ura”. Ugye emlékeznek Izajás prófétának erre a látomására, melyben Isten trónon ül angyaloktól és főangyaloktól körülvéve, akik hódolnak neki. Ez a látomás minden misében visszatér és fenntartja bennünk a mindenható és eltaposó Isten képét. Ez a látomás lényegében nagyon muzulmán.

A harmadik szempont, amiről beszélni akarok, az a szenvedés és a kereszt, ami Isten Istenségéből való kivetkőzésének csúcspontja, vagy lényege, amikor az Isten nem csak Isteni mivoltában semmisül meg a megtestesülés során, hanem még emberségében is megsemmisül a kereszt misztériumában. Nem úgy, ahogyan azt Izajás próféta mondja Isten szolgájáról beszélve. Az iszlám ezért utasítja el a keresztre feszítést: Jézust nem feszítették keresztre, valaki átvette a helyét. A Koránban az áll, hogy senki sem látta, hogy keresztre feszítették volna. Ez azonban nem igaz: visszautasítják, hogy Krisztust keresztre lehet feszíteni, mert ez ellentmondásos egy olyan nagy próféta esetében, mint Krisztus. Ez az egyik oka annak, hogy az iszlám ragaszkodik a csodatévő ember képzetéhez, aki gyógyít, halottakat támaszt fel, és az evangéliumokban említett csodákon kívül másokat is hozzátesznek, amelyeket az apokrif írásokból vettek át: a gyermek Jézus, aki agyagból madarakat formáz, és beléjük leheli az élet leheletét, s más hasonló típusú csodák. Az iszlám számára, akárcsak sok keresztény számára is, Krisztus Istenségének vagy természetfelettségének jele a csoda, azaz az erő, az erő jele. Pedig Jézus csodái nem az erő jelei voltak, hanem a jóság és a szeretet jelei, az irgalom jelei. Jézus nem azért tett csodákat, hogy Istenségét bizonyítsa, hanem szeretetből és együttérzésből. Ez a fajta csoda hamis útra vezet.

Katekizmusunkban az áll, hogy Krisztus Isten, mert csodákat tett. Meggyógyított embereket, megszorította a kenyeret, feltámasztotta a halottat, ő maga is

feltámadt, tehát Isten. Matematikai egyenlet. Pedig Jézus visszautasítja ezt az egyenletet, visszautasítja ezt a logikát. Világos jel: keresztre van feszítve, és a zsidók azt mondják neki: „Szállj le a keresztről és hinni fogunk benned.” Ez volt az egyetlen alkalom, hogy Istenségét bebizonyítsa, hogy meggyőzze az ellenfeleit. „Szállj le a keresztről és hinni fogunk benned.” És ekkor Jézus leszállt volna a keresztről, és azt mondja: „Isten vagyok”. Visszautasítja ezt az erő logikát. Visszautasítja azokat a csodákat, amelyek hamis Istenséget bizonyítanak. Mások az evangélium tanításában vagy Jézus tanításában nagy szellemi tanítást akarnak találni. Nem, az evangéliumban nincs semmi különlegesen zseniális. Jézus filozófiai szempontból, szellemi téren nem zseni. Semmiféle gondolati sziporkázásról nincs szó. Az evangélium egyszerű, Jézus tanítása egyszerű. Tehát Jézus visszautasítja az erő és a tudás logikáját is. Szeretnék idézni az első korintusi levélből, amely rámutat a két logika közötti radikális ellentétre:

Mivel a világ a maga bölcsességével nem ismerte fel Istent isteni bölcsességében, úgy tetszett Istennek, hogy balgaságnak látszó igehirdetéssel üdvözítse a hívőket. A zsidók csodajeleket kívánnak, a görögök bölcsességet követelnek, mi azonban a megfeszített Krisztust hirdetjük. Ő a zsidóknak ugyan botrány, a pogányoknak meg balgaság, a meghívottaknak azonban, akár zsidók, akár görögök: Krisztus Isten ereje és Isten bölcsessége. Hiszen Istennek a „balgasága” bölcsőbb az embereknél, és Istennek a „gyöngesége” erősebb az embereknél. (1Kor 1,21-25).

Hol van az Isten jele? Isten első jele egy bölcsőben fekvő gyermek, Isten utolsó jele pedig egy keresztre szögezett mezítelen ember. Furcsa. Krisztus felborítja minden elképzelésünket. Ez a mi Istenünk egy másfajta logika és ez a vita az iszlámmal. Az iszlám mindig az erő, a tudás vagy a csoda vonalán keresi Istent, ami bizonyos ószövetségi irányzatokból származó hamis út. Az iszlám központi dogmája azon felül, hogy az Isten egy, az a kiáltás, amit naponta ötször lehet hallani a mecsetek tetejéről: „Allah akbar” (Isten hatalmas, a legnagyobb). Az erő Istene. És ez a kiáltás a muzulmánok kiáltása a háborúban is, amikor hadrendbe állnak. „Allah akbar” nevében területeket hódítanak meg, terjesztik az iszlámot bármilyen eszközzel, olyannyira, hogy a kard lett a hódító iszlám jelképe. Ezt találjuk a „Muzulmán Testvériség” militáns mozgalom címerében is. És sok sárga taxin és autón is ott van az „Allah akbar” és a kard. Ami lényegében a hódítás és az erő szellemének kifejezése. Mondhatnánk, hogy a keresztények is használták a kardot a keresztes hadjáratokban, a hódításokban vagy az inkvizícióban. Igen, de amikor ezt tették, akkor elárulták az evangéliumot, elárulták Jézus üzenetét. Ez a különbség.

Egy muzulmán az iszlám logikája szerint cselekszik, amikor elindul karral meghódítani a világot, a keresztény viszont elárulja az evangéliumot, amely elítéli a kardot, mondván: „kard által vész el, aki kardot ragad”. Jézus visszautasítja az erő logikáját. Olvassák el újra a letartóztatásáról szóló részt. Egyszer Kairóban tartottam egy konferenciát, melynek címe: „Isten a legkisebb”. Sokan megbotránkozva mondták nekem, hogy ez provokáció. Igen, egy kicsit provokáció volt, mert az emberek csak provokáló mondatokra reagálnak. A körrel és a középponttal példálóztam. Istent el lehet úgy képzelni, mint végtelen nagyságot, mint univerzum méretű, mindent magában foglaló kört, a hatalmas Istent. Ez a mi Istenképünk, ugye? Vagy pedig az Isten nem ez a térben végtelen nagyság, hanem olyan, mint egy pont. Ez azt jelenti, olyan mint a

semmi, mert a pont matematikailag nem létezik. Ha létezik, akkor területe van. Isten pont, abban az értelemben, hogy semmi. Ebben az irányban keresgéljünk. Isten a pont. Közep, mag, aminek nincs állaga, kiterjedése, aminek bizonyos szempontból nincs léte. Ezt érezte meg Eckhart mester és Keresztes Szent János. Ebben az értelemben Isten a semmi. Itt egy nagyon fontos gondolatmenet húzódik meg, ami a megsemmisülés vonalába illeszkedik és Jézusban lesz nyilvánvalóvá. A mai modern gondolkodás számára ilyen filozofikus módon lehet a keresztény misztériumot érzékeltetni. Ha ebben az irányban vizsgálódunk tovább, akkor Heideggernél érdekes gondolatmenetre bukkanunk: Isten nem kézzelfogható, hanem olyan valóság, amely kicsúszik a kezünk közül, mert mindig új. E filozófiai és metafizikai kitérő után térjünk vissza Jézus Krisztushoz, Isten legteljesebb felfedéséhez. Szemléljük a megfeszített Jézust, ami hitünk középpontja, mint ahogyan a templomainké is, mint a kereszténység központi jelképe.

Ez előtt a megfeszített és erőtlén Isten előtt elfog a kinyilatkoztatás érzése. A szeretet Istenének kinyilatkoztatásáé. Az Isten, aki eltűnik, hogy segítse az embert, hogy fölemelje az embert és az emberiséget, hogy elvezesse a Benne való beteljesülésig. Az Isten, aki kinyilatkoztatja magát nekünk, hogy nekünk adja Istenségét, a mindenhatóságát. A megtestesült és keresztre feszített Isten a keresztény misztérium lényege. Ez az egyetlen Isten, aki előtt önként meghajlok, leborulok, az egyetlen Isten, akit hajlandó vagyok imádni. Imádni a hatalmat, a mindenhatóságot, Izajás Istenét, a trónon ülő Istent... Mi előtt taposom el magam? A hatalom előtt. Ez rabszolgává tesz. De én nem hajlok meg a mindenhatóság előtt, csak az egyetlen érték előtt, ami számít nekem: a szeretet előtt. Isten a kereszt misztériumában fedi fel magát. A kereszt, ahogyan azt Szent Pál mondja, a keresztény Isten kinyilatkoztatása. Nem a hatalom, mint ahogy azt a zsidók követelik, nem a tudás, ahogy a görögök óhajtják, hanem a szeretet igazi hatalma, amiről Pál azt mondja, hogy nem ismerem csak Krisztust, a megfeszítettet, ami gyöngeség a zsidók szemében, örülség a pogányok számára, de annak aki hisz, az Isten ereje és bölcsessége (vö: 1Kor 1,23-24). Krisztus ezért utasította vissza, hogy politikai síkra helyezze magát. Krisztus visszautasítja a politikát. Miért? Újra felhozom a kör példáját, de ez most nem Isten köre, hanem a történelemé. Ádám, a pátriárkák, Ábrahám, a próféták, Jézus Krisztus. Jézus Krisztus után pedig Konstantin császár, Mohamed és végül 2007. Ez a történelem. A politikai cselekvés külső szinten helyezkedik el: itt van II. Ramszesz, Cézár, Napóleon, Bismarck... Ez a történelem. Ha Jézus a politika logikája szerint jött volna el, akkor Cézár vagy Augustus császár lett volna, vagy Ramszesz fáraó. De a kiüresedés logikája szerint belemerül a történelem közepébe, az emberiség szívébe, hogy elfoglalja a középpontot.

Ez a nagy különbség a hatalomról és a politikáról alkotott muzulmán és keresztény elképzelés között. A keresztény nem utasítja el a politikát, mert tudja, hogy fontos, de a történelem nem a politika szintjén zajlik, hanem az emberi szív legmélyén, és az egyháznak is itt kellene elhelyezkednie. A keresztényeknek itt kell elhelyezkedniük. Az igazi forradalom belül kezdődik. Itt, bennem, legbelül. És mert Krisztus foglalja el a középpontot és a szívet, ő a Király. Nem egy dinasztia sarja: I. II. III. IV. Jézus... Király abban az értelemben, hogy ő uralkodik a világ közepén, a történelem középpontjában, az emberiség szívében. Annak a félreértésnek köszönhetően, ahogy a Pantokrátor Krisztust ábrázolják különösen a bizánci templomokban (én is bizánci vagyok): Krisztus ül a trónján. Visszatértünk az ószövetségi elképzeléshez: trónra ültettük Krisztust.

Krisztusnak nincs más trónja, mint az emberi szív. Krisztus rejtetten uralkodik, eltűnve foglalja el a középpontot, megsemmisülve válik királlyá. Rejtőzködő Isten. Innentől kezdve Krisztus kortársá válik a történelem bármely pontján. Áthatol időn és téren. Krisztus egyszerre történelmi és történelem fölötti valósággá válik. Ez a föltámadás értelme. A kereszt misztériuma csak dramatizálása egy mélyebb misztériumnak: Krisztusnak. Krisztus kiüresedése a létezéshez tartozik: ez egy titokzatos mélység, aminek a kereszt csupán külső kifejezése, egy végtelenül mélyebb drámának a dramatizálása. De nekünk szükségünk van erre a kifejezésre, szükségünk van erre a szenvedő Krisztusra, hogy egy kicsit megérthessük ki is az a szerető Isten, aki odaadja magát, aki lemond önmagáról. Ez előtt a kereszt előtt, ez előtt a vérrel, izzadsággal borított és leköpdösött ember előtt, az elhagyatottságában kiáltó ember fájdalommal előtt hirtelen azon vesszük észre magunkat, hogy imádjuk őt, mert fölismerjük benne Isten teljes kinyilatkoztatását, mert Isten belső misztériumát Jézus Krisztusban nyilatkoztatja ki. Meg akarjuk ismerni Istent? Nézzük meg Jézus Krisztust! És most szeretnék idézni a kolosszeiekhez írott levél első fejezetéből, a 15. versből:

Ő a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsősülte. Mert benne teremtett mindent a mennyben és a földön: a láthatókat és a láthatatlanokat, a trónusokat, uralmakat, fejedelemségeket és hatalmasságokat. Mindent általa és érte teremtett. Ő előbb van mindennél, és minden benne áll fenn. Ő a testnek, az Egyháznak a feje. Ő a kezdet, az elsősülte a halottak közül, hogy övé legyen az elsőség mindenben. Úgy tetszett (az Atyának), hogy benne lakjék az egész teljesség, s hogy általa békítsen ki magával mindent a földön és a mennyben, minthogy Ő a kereszten vérével békességet szerzett. (Kol 1,15-20)

Elmélkedéssel fejezem be. Uram, add, hogy megértsük kiüresedésed és megsemmisülésed misztériumát, miközben Jézus misztériumát szemléljük. Te vagy a láthatatlan, érthetetlen Isten, aki mindenben túl vagy, de Jézus Krisztusban egy kicsit föllebbentetted rejtett misztériumod fátylát, a szeretet misztériumát, ami az alászállásban fejeződik ki, a megsemmisülésben, az elrejtőzésben. Add, hogy tanúságot tudjunk tenni erről a misztériumról az iszlámmal szemben, amely Istent mindig a magasságban, a nagyságban és a hatalomban keresi. Add, hogy megértve és élve ezt a misztériumot út legyünk, mely által a te szereteted misztériumát megismerhetik és fölfedezhetik muzulmán testvéreink. Ámen. ●

KÉRDÉSEK:

Az iszlám fundamentalisták gyűlölete nem a mi Isten fölfogásunk ellen irányul. Melyek a Nyugat elleni gyűlölet alapvető okai?

Ennek történelmi és pszichológiai okai vannak. Történelmileg az iszlám régen káprázatos civilizáció volt, ma pedig a világ sereghajtói közé tartozik, és itt keveredik a pszichológia a történelemmel: megfigyelhető egyfajta kisebbségi komplexus, frusztráció, ami a felsőbbrendű Nyugat elleni bosszúban fejeződik ki. Az iszlám nem tudja magába építeni, fölállalni a modernséget, amit elbizonytalanítónak és veszélyesnek talál, mert a modernség azt követelné meg tőle, hogy radikálisan újraértelmezze az alapvető szent szövegeket. Amennyire nincs problémája az iszlámnak a modernség tudományos és technikai melléktermékeit illetően, olyan nagy problémát okoz számára a modernség

eszméjének elfogadása, mert az mélyen gyökerezik a kritikai gondolkodásban. Ez a kritikai gondolkodás ellentétes a fundamentalista felfogással, melynek lényege a szent szövegek szó szerinti értelmezése. Egy másik történelmi és pszichológiai ok a gyarmatosítás, ami körülbelül két évszázados realitás volt az egész arab-muzulmán világban, és amely jelenleg Izrael körül kristályosodik ki, amely a Nyugat lándzsahegye. Mindehhez hozzá kell tenni az iraki háborút, és mindazt a neheztelést és keserűséget, ami mögötte van. Olyannyira, hogy Bush elnök kereszties háborúról beszélt, aminek a Nyugati világban talán nincs már keresztény jelentése, de az arab világban felidézi az egykori kereszties háborúk szellemét vagy kísértetét.

Hogyan magyarázza, hogy az iszlám sikeresebb misszionálásban, mint a mai kereszténység?

Az iszlám egyirányú utca. Ez azt jelenti, hogy gond nélkül be lehet lépni az iszlámba, de nincs belőle visszaút. Hacsak a halálon keresztül nem. Ez az iszlám sikere. Az iszlám előre halad, de soha nem hátrál meg. Ahol az iszlám egyszer megvetette a lábát, onnan soha többé nem vonult vissza, mert aki elhagyja az iszlámot, az hitehagyó és halált érdemel. Vonzó, mert nagyon különleges, erős önazonosságot és „umma”-t (közösséget) teremt, tehát a közösséghez tartozás szellemét, valamint a dogma és az erkölcs egyszerűségét, ami vonzóvá teszi az iszlámot a gyakran nagyon bonyolult kereszténységgel szemben. Az iszlám ereje társadalmi és politikai gyökereiben van. Ha az iszlámban szétválna politika és vallás, az nagy problémát okozna számára, mert politika és vallás természeténél fogva összetartoznak benne.

A nyugati kereszténység és az emberi jogok miért nem vonzóak az iszlám számára?

Az emberi jogok a vallásszabadságot jelentik, a vallásszabadság pedig gyakorlatilag veszélyezteti a homogén, egységes iszlámot. Az iszlám ereje a vallásszabadság elutasítása, de egyben gyengesége is. Az iszlám második ereje a kritikai gondolkodás visszautasítása. A fundamentalizmus tehát visszatérés a múltba, ami hivatkozási alappá válik. Azt a néhány mai muzulmán gondolkodót, akik társadalomtörténeti vagy társadalmi-kulturális szempontból kritikai elemzésnek vetik alá a Koránt és az iszlám alapvető írásait, elítélte a mindenütt uralkodó keményvonalas iszlám.

Miért nem fogadják el és nem nyitottak a keresztények felé a muzulmánok, hiszen Jézust nagy prófétaként tisztelik? Miért rombolják le a templomokat és üldözik a keresztényeket, ha tisztelik Krisztust? Azt akarják talán, hogy vallások szerint egységes területekre legyen fölosztva a világ?

Az iszlám még Mohamednél is nagyobb prófétának fogadja el Krisztust, mert Jézus csodákat tett, Mohamed pedig nem, Jézus csodálatos módon született, Mohamed természetes úton, Jézus eljön a világ végén, hogy megítélje az emberiséget, ami óriási dolog... Ennyiben tehát elfogadják Krisztust, és nagyon nagy becsben tartják az egyházat, mint társadalmi és történelmi közösséget, de ugyanannyira elvetik egy tizenégy évszázada tartó vita miatt. Továbbá azért is, mert az iszlám a kereszténységet szorosán összeköti a gyarmatosítással és a Nyugattal.

„Az ész ereje” című könyv szerzője az iszlám világhuralmát jósolja. Azt gondolhatnánk, hogy ez örültség, de a Koránban azt olvassuk, hogy a hitetlenekkel nem szabad barátkozni. Tehát semmilyen mód nincs a megismerésükre és megértésükre? A szerzőnő egyrészt beszámol nyílt muzulmán barátairól, másrészt pedig a fundamentalisták még a megismeréshez való jogot is tagadják.

Régebben három világvallás volt: a kereszténység, az iszlám és a kommunizmus. A kommunizmus elbukott. Két vallás maradt, melyek az egész emberiséget célozzák meg. A kereszténység minden nemzetet tanít, az iszlám szerint pedig Isten szemében az egyetlen vallás az iszlám. Mindkét vallásnak az egész világra kiterjedő jelentőségű terve van. Ez a ma és a holnap igazi kihívása. Nem tudjuk, hogy a kereszténység vagy az iszlám hogyan fog fejlődni. Az iszlám vagy nyit a modernség felé és gyengül a helyzete, és véleményem szerint elárulja önmagát, mert a modernség, az emberi jogok és a kritikai gondolkodás elfogadása nagyon meggyöngítené, vagy pedig visszautasítja a modernséget, ami konfrontáció, összeütközés, és talán háború felé sodorja. Világos, hogy az iszlámnak ma világhódító céljai vannak. Szisztematikus, szervezett, logikus módon. Nem fegyveres hódítás útján, esetleg csak néhány esetben, hanem nevezetesen az Európába történő lassú beszivárgás útján. Tudniuk kell, hogy Európa az iszlám új kiszemeltje. Elérkezik majd egy időszak, amikor Európa fölpuhul, tehát védtelen lesz, amikor a keresztény hitet alapjaiban megkérdőjelezzik, az iszlám pedig az így keletkezett űrt meg fogja találni. Európa nincs tudatában az iszlám veszélyének, mert vallásnak tekinti az iszlámot és elfelejti, hogy az iszlám egy politikai rendszer. Természetesen vallás, de totális, totalitárius rendszer is. Európa pedig ennek nincsen tudatában. Nem akarja ezt tudomásul venni, és a politikai korrektség szerepét játssza, ami borzasztó. 2004-ben egy autóban utaztam az osztrák Obexer úrral. Föltettem neki a kérdést: „Mi a véleménye Törökország Európai integrációjáról?” Azt válaszolta: „Semmi probléma nincs ezzel.” Nem tudom, hogy most „van-e problémája ezzel”, de számomra ez „big problem”.

A mohamedán szent írásokban van egy rész, amely megengedi a színlelést a hitetlenekkel szemben. A muzulmánok Németországban, Ausztriában mutatott párbeszédkészsége is hazugság?

A cél szentesíti az eszközt. Nem erkölcstelen csalni, hazudni vagy megkerülni az igazságot a cél érdekében. Az iszlám tanítás pedig azt mondja, hogy a nők és a hitetlenek a ti javaitok, a zsákmányotok. És ezért a muzulmán-keresztény párbeszédben elhangzanak dolgok, amelyek nem felelnek meg az igazi szándéknak. Ezt a szalonpárbeszédet XVI. Benedek pápa felrobbantotta azzal az önkéntes által is jól ismert mondatával. Lehet ezt a mondatot kritizálni, ám mindamelllett leleplező is volt.

Mi az oka a muzulmánok és a zsidók közötti mélyeséges gyűlöletnek, hiszen mindkettő az Ószövetség szellemében él?

A mohamedánok zsidók iránti gyűlölete új keletű jelenség, ami Izrael állam megalapításához kötődik. Előtte az iszlám sokkal nagyobb mértékben elfogadta a zsidókat, mint a keresztényeket. Az antiszemitizmus keresztény jelenség, nem muzulmán. Bár már bocsánatot kértek a keresztények, de az antiszemitizmus a Nyugat tudatalattijában maradt. Ezt ki kell mondani. Az iszlám inkább politikai, mint vallási jelenség: a zsidók elleni neheztelés igazából Izrael elleni neheztelés. Igazságtalanság történt egy állam megalapításával, egy terület elfoglalásával és

az egész térség elnyomásával kapcsolatban. És ezt Izrael nyomasztó katonai, kulturális és politikai fensőbbsege táplálja Amerika feltétlen támogatásával.

Az Európai Unió alkotmánya miért nem utal Istenre?

Természetesnek kéne lennie, hogy az Európai Unió alkotmányában elismerje egyszerre görög-római és zsidó-keresztény gyökereit. Ez történelmi tény. Bele lehetne foglalni az alkotmányba, hogy elismeri görög-római és zsidó-keresztény gyökereit. Ez történelem. Hivatkozás Istenre, mint Istenre. Azt mondanám inkább, hogy humanista és spirituális gyökerekről vagy hivatkozásról beszélhetnénk. Mihelyt vallásról kezdünk beszélni, ingatag területre kerülünk. Tehát két dolgot különböztetnék meg: történelmi aspektust, ami vitathatatlan, nyissunk csak ki egy történelemtényet. Megtudjuk, hogy Európának görög-római és zsidó-keresztény gyökerei vannak. És egy társadalmi aspektust, ami inkább a jövőre vonatkozik, miszerint az embernek humanista és spirituális gyökerei vannak, ami transzcendens.

Nagyon aggódom a katonai vonatkozás, sőt akár a háború lehetősége miatt. Lát lehetőséget arra, hogy keresztények és muzulmánok közeledjenek egymáshoz, hogy elkerüljük a háborút?

Sok úton találkozhatunk. De ha nincs bátorságunk tárgyalni és ütköztetni az emberi jogok központi kérdését, akkor továbbra is fönnáll annak a veszélye, hogy félreértésben éljünk abban a puha szalonpárbeszédben, amely jelenleg bennünket jellemez. Több lehetséges útja van az iszlámmal folytatott párbeszédnek. Kulturális párbeszéd. Egyiptomban a jezsuitáknak három kulturális központja van: Alexandria, Kairó, Nina. Film-, színház-, táncművészeti előadásokon, szemináriumokon és elmélkedések alkalmával találkozunk egymással. Én is tartottam szemináriumot a keresztény és muzulmán misztikáról, melynek közönsége fele részben muzulmán, fele részben keresztény volt. Tartottam szemináriumot a keresztény és muzulmán szexualitásról, szerelemről, házasságról, a megismerésről, sok mindenről, ami lehetővé tette, hogy elgondolkozzunk a kultúráról vagy az emberről. Van egy másik lehetséges párbeszéd: spirituális szinten. Isten misztikus megtapasztalásából kiindulva érdekes út kínálkozik. Lehetséges a párbeszéd a mindennapi élet szintjén is: a baráti, rokoni párbeszéd normális esetben nem okoz problémát. Például abban az iskolában, amelyet igazgatók, 60%-ban muzulmánok és 40%-ban keresztények tanulnak. Tökéletes harmóniában élünk. Vannak olyan fundamentalisták, akik hozzánk járatják a gyerekeiket azok miatt a spirituális és erkölcsi értékek miatt, amelyeket védünk. De a vallás- és lelkiismereti szabadság súlyos problémáját nem tudjuk sokáig elkerülni. Ettől fél a lusta Európa, mert nem akar ezzel a problémával foglalkozni.

Milyen legyen a keresztények egyéni magatartása a muzulmánokkal szemben?

Legyünk világosak. A világosság nem akadályozza a szeretetet, kedvességet, udvariasságot... de legyünk világosak. Elég volt abból a ködből, amelybe megpróbáljuk belefojtani a problémát. Világosnak kell lennünk. Európának elő kellene segítenie a párbeszédet. Nem muzulmánok és keresztények között, hanem muzulmánok és muzulmánok között. Ez azt jelenti, hogy a televízió nyilvánossága előtt le kell ültetni egy nyitott, mérsékelt, liberális muzulmánt, aki visszautasítja a fundamentalizmust és az iszlám politikai hatalmát, vele szemben pedig egy integralista fundamentalistát, aki más véleményen van. Mondják el ők,

hogy mi az iszlám. Az iszlám egy társadalmi projekt, amelyet Európára akar kényszeríteni. Ha Európa hagyja magát, az katasztrófa lesz. Miért? Mert amikor majd ötven év múlva Európa muzulmán többségű lesz, akkor legyőzték az európai demokráciát. Mint ahogyan a Hamasz legyőzte Palesztinában a demokráciát, és ahogy Egyiptom is iszlám rezsimmé válhat, mihelyst Mubarak elnök elbukik. Az iszlám le fogja győzni a demokráciát, mert demográfiai győzelmet arat. Figyelem, a demográfia alapvető eleme Európa jövőjének. Az iszlámban engem nem a muzulmán vallás nyugtalanít, hanem a rendszer.

Az iszlám nem egységes: szunniták és síiták harcolnak egymás ellen.

Igen, de a Nyugattal és a kereszténységgel szemben van egyfajta „gentleman agreement” közöttük. Ez azt jelenti, hogy ugyan nagyon erős a konfliktus és a megosztottság szunniták és síiták között, de az iszlámon belül a szunniták és síiták megosztottsága kisebb, mint a liberálisok és a konzervatívok között. Ez azt jelenti, hogy a szunniták és síiták közötti konfliktus, ami ma is megvan, más megítélés alá esik abból a szempontból, hogy milyen állást foglalnak a modernséggel szemben. Vagy nyitnak felé, vagy a múlt felé fordulnak önazonosságért. ●